

## Perustuslakivaliokunnalle

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt minulta lausuntoa hallituksen esityksestä laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (HE 70/2024 vp).

Hallituksen esityksen säätämisjärjestysperustelut ovat erikoista luettavaa. Hallitus selostaa aluksi perustuslakivaliokunnan kannanottoja rahoitusperiaatteesta ja sen soveltamisesta alueellisella itsehallintotasolla. Hallitus muun muassa mainitsee perustuslakivaliokunnan kannan, jonka mukaan rahoitusperiaatteen noudattaminen on maakuntien / hyvinvointialueiden tasolla erityisen tärkeää näiltä puuttuvan verotusoikeuden vuoksi. Perustuslakivaliokunnan aikaisempia lausuntoja selostavan jakson lopuksi hallitus viittaa julkisen talouden vahvistamiseksi päättämäänsä kokonaisuuteen:

Suomen julkisen talouden velkaa kerryttävä alijäämä on mittava, ja näin julkisen talouden velkasuhteen vakauttaminen edellyttää nopeita ja merkittäviä toimenpiteitä seuraavien vuosien aikana. Julkisen talouden kestävyydellä tavoitellaan sitä, että julkinen valta voi jatkossakin vastata velvoitteistaan.

Hallitus ei kuitenkaan lainkaan viittaa sosiaalisten perusoikeussäännösten, kuten sosiaali- ja terveyspalveluja koskevan PL 19.3 §:n, merkitykseen priorisointisäännöksinä, jotka osoittavat, mitä menoja tulisi viimeksi leikata silloin kuin talouden tila leikkauksia vaatii. Sosiaalisia perusoikeuksia ei säätämisjärjestysperusteluissa ylipäättään käsitellä. Kun hyvinvointialueilla on keskeinen asema PL 19.3 §:n tarkoittaman perusoikeuden toteuttamisessa, tämä lisää vielä entisestään rahoitusperiaatteen merkitystä. Sitä perustelevat sekä PL 121 §:n mukainen itsehallinto että 19.3 §:n takaaman perusoikeuden toteuttaminen, josta, kuten perustuslakivaliokunta on korostanut, valtio viime kädessä vastaa.

Perustuslakivaliokunnan rahoitusperiaatteesta esittämiä kantoja selostavan jakson jälkeen säätämisperusteluissa siirrytään esittelemään rahoitussäätelyyn ehdotettuja muutoksia arvioimatta niitä lainkaan sen paremmin rahoitusperiaatteen kuin hyvinvointialueiden itsehallinnon tai PL 19.3 §:n jokaisen oikeutta sosiaali- ja terveystalouteen koskevan säännöksenkään kannalta. Lopuksi hallitus toteaa, perustelujaan paljastamatta, että sen mielestä lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyksikössä.

Asiakasmaksujen muutosten huomioon ottamista tarkoittava säännöksen taustalla on ilmeisesti ajatus, että asiakasmaksuja korottamalla voidaan vähentää sitä määrää, jolla valtion tulee rahoitusperiaatteen toteuttamiseksi rahoittaa hyvinvointialueita. Rahoitusperiaate on kuitenkin riippumaton asiakasmaksuista: muualta tuleva rahoitus ei voi vähentää sitä määrää, jonka valtio on velvollinen rahoitusperiaatteen nojalla suorittamaan. Rahoitusperiaatehan edellyttää, että kun valtio antaa itsehallinnollisille yksiköille tehtäviä, se samalla tästä aiheutuvia kustannuksia korvaamalla takaa tosiasialliset mahdollisuudet hoitaa näitä tehtäviä. Jos asiakasmaksuja korottamalla voitaisiin vähentää valtion rahoitusperiaatteeseen pohjautuvaa rahoitusosuutta, vastuu rahoitusperiaatteen toteuttamisesta siirrettäisiin valtiolta asiakkaille. Asiakasmaksujen huomioon ottamista koskeva sääntely on ongelmallinen myös hyvinvointialueille perustuslain 121 §:n nojalla kuuluvan itsehallinnon kannalta. Kun valtion rahoitusta vähennettäisiin jo asiakasmaksujen enimmäismäärän korottamisen vuoksi, hyvinvointialueilla ei olisi tosiasiallista mahdollisuutta päättää maksujen tasosta lain asettamissa rajoissa.

Ehdotuksessa jälkikäteistarkistuksen ”omavastuuosuudesta” on puolestaan yksiselitteisesti kysymys valtionrahoituksen vähentämisestä ja samalla sekä rahoitusperiaatteen että PL 19 §:n 3 momentin turvaaman sosiaalisen perusoikeuden toteutumisen heikentämisestä. Perustuslakivaliokunta korosti lausunnossaan 17/2021 vp jälkikäteistarkistuksesta säätävän 10 §:n erityistä merkitystä takeena PL 19 §:n 3 momentin turvaaman sosiaalisen perusoikeuden toteutumiselle. Tämä tekee leikkauksesta erityisen ongelmallisen.

Hallitus perustelee leikkaus ehdotustaan paitsi julkisen talouden tilalla myös valtionrahoituksen muuttamisella kustannusten kasvun hillitsemiseen kannustavaksi.

Perustelun logiikka on sosiaalisten perusoikeuksien kannalta pelottava: mitä enemmän rahoitusta vähennetään, sitä tehokkaammin se kannustaa hillitsemään kustannuksia ja sitä suuremmassa vaarassa sosiaalisten perusoikeuksien toteutuminen on.

Johtopäätöksenäni totean, että hallituksen esityksen säätämisperusteluissa ei ole osoitettu – eikä edes yritetty osoittaa – että ehdotetut muutokset olisivat sopusoinnussa hyvinvointialueille perustuslain 121 §:n nojalla kuuluvan itsehallinnon, perustuslain voimaisen rahoitusperiaatteen tai perustuslain 19.3 §:n takaaman riittäviä sosiaali- ja terveystalveluja koskevan oikeuden kanssa.

Sysmässä 2.10.2024

Kaarlo Tuori